

ГОТОВНІСТЬ УЧИТЕЛІВ ДО ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

Людмила Володимирівна Шелестова

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник,
відділ дидактики, Інститут педагогіки НАПН України

Реформи в системі освіти обумовили нові вимоги до якості навчального процесу, створення умов для формування компетентностей учнів, їхнього індивідуально-особистісного розвитку. Індивідуальність учнів розглядається в якості активного суб'єкта навчально-виховного процесу, а отже – побудову його на особистісно-орієнтованих засадах.

У розумінні поняття «індивідуалізація навчання» немає одностайності. Більшість науковців індивідуалізацію навчання розглядають як організацію навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, інші розуміють як самоорганізаційну діяльність останніх. З позицій особистісно орієнтованого підходу індивідуалізація навчання є системою засобів і умов, які сприяють усвідомленню зростаючою особистістю своєї відмінності від інших, свідомого вибору власного сенсу життя, допомога в особистісному самовизначенні [1]. В основі цієї моделі навчання є індивідуальність дитини, її унікальність та неповторність; метою – становлення й розвиток індивідуальності дитини, отримання й накопичення унікального досвіду, самореалізація особистості у процесі здобуття освіти.

Для здійснення індивідуалізації необхідні: різні варіанти програм, підручників, дидактичних матеріалів, які дають змогу на єдиному базовому змісті варіювати, а отже індивідуалізувати, процес навчання; створення умов для самостійного вибору учнем способів роботи, типів завдань, видів і форм навчального матеріалу; використання різних форм занять (рольових ігор, діалогів, тренінгів тощо).

З огляду на це, змінюється і роль педагога в освітньому процесі. Він перестає бути лише транслятором знань, все більшої значущості набувають його професійні та особистісні якості, здатність до діалогічного спілкування, гуманістичне ставлення до особистості учнів, їхнього досвіду, уподобань, здібностей; здатність обирати методи й засоби, які є оптимальними для конкретного учня.

Реалізація індивідуального навчання неможлива без спеціальної підготовки вчителя, його готовності приділяти увагу розвитку кожного учня.

Під готовністю розуміємо стан або властивість готового [2]; бажання зробити щось [2]; бажання, схильність, намір, згода щось зробити [3]; усвідомлену установку на майбутню діяльність, яка зумовлена високим рівнем мотиваційних, пізнавальних, емоційних і вольових процесів особистості або колективу, яка забезпечує успіх майбутньої діяльності [4]; активно-дійовий стан особистості,

установка на певну поведінку, мобілізованість сил для виконання завдань, складниками якої є знання, уміння, навички, налаштованість і рішучість здійснювати ці дії [5]; форму установки, для якої властива спрямованість на виконання певної дії, що передбачає наявність певних знань, умінь та навичок; готовність протидіяти різним перепонам, що виникають у процесі виконання дій [6]. Тобто, готовність є установкою на певні дії, станом і результатом.

Спираючись на загальне розуміння готовності, осмислимо сутність готовності до професійної педагогічної діяльності, зокрема й до розвитку індивідуалізації навчання. Готовність педагога до педагогічної діяльності в науці розуміють як інтегративну особистісну якість педагога, її особистісний стан мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості та рефлексії [7]. Вона є основою активної суспільної і професійно-педагогічної позиції суб'єкта, яка спонукає до інноваційної діяльності та сприяє її продуктивності [7].

У структурі готовності до професійної педагогічної діяльності виділяють такі компоненти:

- мотиваційний (позитивне ставлення до професії вчителя; потреба у професійному, особистісному, творчому зростанню; прагнення до інновацій у педагогічному процесі; професійна спрямованість і міра старання у професійній діяльності)

- когнітивний (рівень розвитку пізнавальних процесів педагога (його сприймання, уваги, пам'яті, мислення, уяви); сукупність предметних та загальних (психологічних, суспільно-політичних, філософських тощо) знань, умінь та навичок для здійснення професійної діяльності;

- операційний (володіння засобами й методами професійної діяльності, уміннями й навичками, розвиненою здатністю здійснювати розумові операції (аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення тощо);

- вольовий (цілеспрямованість та наполегливість; самоконтроль, уміння керувати власними діями, відповідальність за результати педагогічної діяльності)

- оцінний (самооцінка власної професійної діяльності з позиції її оптимальності для вирішення педагогічних завдань) [8, 9, 10].

Готовність учителів до індивідуалізації навчання містить також мотиваційний, когнітивний, операційний, вольовий і оцінний компоненти.

Мотиваційний компонент готовності до індивідуалізації навчання передбачає усвідомлене ставлення педагога до необхідності її реалізації з метою розвитку індивідуальності учнів, розуміння ролі вчителя у розв'язанні цього завдання, бажання розширити власну обізнаність у цьому питанні та впровадити отримані знання у практику.

Когнітивний компонент готовності до індивідуалізації навчання передбачає наявність знань педагога про сутність індивідуального підходу та його цілі, різновиди індивідуалізації, вікові особливості становлення індивідуальності, шляхи і засоби забезпечення індивідуалізації у педагогіці, методи діагностики індивідуальних особливостей учнів.

Операційний компонент готовності до індивідуалізації навчання передбачає практичне володіння технологіями реалізації індивідуального підходу, використання їх у власній професійній діяльності, орієнтованість на власну професійну творчість, здійснення експериментальної роботи.

Вольовий компонент готовності до індивідуалізації навчання передбачає здатність керувати навчальною діяльністю учнів, нести відповідальність за її результати; здатність налагоджувати комунікацію з учнями з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей; готовність до подолання труднощів, пов'язаних з реалізацією індивідуалізації навчання.

Оцінний компонент готовності до індивідуалізації навчання передбачає здатність оцінювати власну професійну діяльність з позиції її оптимальності для становлення індивідуальності учнів.

Таким чином, посилення уваги до індивідуалізації навчання є вимогою сучасності. Реалізація індивідуального підходу передбачає зміну ролі вчителя, потребує його готовності до врахування індивідуальних особливостей учнів у процесі навчання. Дослідивши різні аспекти готовності особистості до певної діяльності, ми з'ясували структуру готовності педагога до індивідуалізації навчання. Вона містить мотиваційний, когнітивний, операційний, вольовий, оцінний компоненти, кожен із яких має специфічні прояви.

Список літератури

1. Бондаревская Е. В., Кульневич С. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания: Учеб. пособие для студентов педвузов и слушателей ИПК. М.-Ростов н/Д, 1999.
2. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. К.: Наукова думка, 1970–1980. Т. 1: Г—Ж. К.: Наукова думка, 1971. 550 с.
3. Толковый словарь русского языка: в 4 т. / под ред. Д. Н. Ушакова. М., 1996. т. 1: А—К. М.: Терра-Кн. клуб, 2007. 1565 с.
4. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Педагогический словарь: Для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2001. 176 с.
5. Психологический словарь-справочник. Учебное пособие. М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович, С. Л. Кандыбович. М.: АСТ, 2009. 455 с.
6. Кондаков И. М. Психология. Иллюстрированный словарь. СПб.: Прайм-Еврознак, 2003. 512 с.
7. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
8. Банщикова Т. Н., Путеева С. В. Профессиональная готовность педагога к управлению педагогическим процессом. Сборник научных трудов Северо-Кавказского государственного технического университета. Серия «Гуманитарные науки». 2005. № 2 (14). С. 14—17.
9. Веретенникова Л. К. Подготовка будущих учителей к формированию творческого потенциала школьников : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Казань, 1997. 340 с.

10. Шелестова Л. В. Готовність учителя до розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах профільного навчання. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2019. № 1 (72). С. 10 – 16.